

KÖNYVISMERTETÉS.

Szerb Antal: Magyar irodalomtörténet. I—II. Kolozsvár, Erdélyi Szépműves Céh, 1934. 8. r. 342, 255 l.

Az Erdélyi Helikon pályázatot hirdetett egy magyar irodalomtörténetre, amely elsősorban «a kisebbségi sorsban élő magyarsághoz szóljon.» A sokféle célkitűzés között több az esztétikai szempontnak kívánt vezető szerepet; az egyik úgy szól, hogy «tegye jóvá a mű azokat az *igazságtalanságokat*, melyeket az *irodalom és a haladás ellenségei* egyes írók, művek, irodalmi mozgalmak ellen elkövettek.» Gyulai Pál és az őt követő nemzedék, amely «pozitivistá» irányánál fogva épen a meggyőződéséből alakult tárgyilagos igazság szavát hirdette és annak erejével hatott, ebben, az «Erdélyi Helikon íróközösségének» (*sic!*) nevében elhangzó, laikus és fölényes kívánságban épen igazságszeretetének kapta meg fényes igazolását. A magát ítélkezésre hivatottnak érző társaság elfogultsága jelölte ki az irányt, amelyben a készülő irodalomtörténetnek multat és jelent vizsgálnia és ismertetnie kell.

Egy fiatal tanár, Szerb Antal, nyerte meg a pályadíjat s oly jól megfelelt a helikoniak várakozásának, hogy munkáját «ünnepi érzéssel» bocsátják útjára. Tehetik is. Mert ha van tudomány látszatával megjelent könyv, amely egyrészt legtöbbször az elfogultság tetőpontját verdesi és szubjektív nézőpontjából egészen hamisan lát, másrészt a maga hirdette módszerrel is mindúntalan ellenkezésbe kerül: ennek a fiatal embernek a műve valóban az. Csak egyben következetes. Hogy miben, arra a legegyszerűbb válasz szó szerint ideiktatnom egy mondatát, amelyet maga írt (igazságtalanul) egy kiváló történettudósunkról: «Szereti megmutatni, hogy minden máskép volt, mint ahogy általában gondolják.» (II. 235. l.) Épen azért, ha a fenségestől a nevetségességig csak egy lépés van, Eötvös József halhatatlan szójátékával élve, irodalmunk történetének ezt a Pas de Calais-ját Szerb Antal könyve tette meg, mert komoly *або* *эца* képében, sok komolytalanságot hordott össze és gyűjtött halomba.

Az egyéni meglátás gyakran tiszteletreméltó, ha helyes intuíció ébred belőle, amely a tudománynak új fejezetét teremti meg. De támadáskor az ellenfélnek mindig a meggyőződés erejével épült állásait lekicsinyelni, sőt észre sem venni: gyengeség és épen nem vall az igazságot kiderítő *төрк*-vésre. Ez nem intuíció, hanem egy még kiforratlan akaratnak könnyelműsége, elvakult céltűvésztése, amelynek szomorú eredménye lehet, hogy hozzá nem értőknek irodalmunkról hamis képet rajzol.

Épen, mert e sorok szerény írójának Szerb Antal könyve után is a tényekre támaszkodó objektív igazság marad az eszménye, szívesen ismeri el, hogy a szerzőben van eruditio és könyvének van néhány sikerült, átgondolt fejezete. Jobbra hivatott és kétségtelen tehetsége még e hamis beállítottságon

is áticsillan. Ide sorolnám azt, amit Zrinyiről, Berzsenyiről és Kölcseyről — bár nem mindig helyesen, de szépen és lelkesen írt, ilyen az Arany Jánosról mondottaknak egy-egy részlete is. Egy-egy meglepően találó — rátaláló — mondata is akad: pl. Zrinyiről, akinél «valami nyers egyszerűség, harcos igazságszeretet mindig keresztültör a barokk/pos dekorációkon», vagy pl. annak az érdekes kérdésnek fölvetése, hogy Mikes fölolvasta-e néha a *Levelek* egy-egy részletét környezetének. Ám ezeket vígan váltogatják az olcsó és izléstelen szellemeskedések. Szenczi Molnár Albertre szerinte házasság formájában csapott le a sors; az a Balassa az *igazi*, aki két bécsi perdita hívásának enged; a XVIII. század tudósai «bogarakat és frókat» gyűjtöttek; Baróti Szabó Dávidnak egyetlen személyes élménye az volt, hogy szerette a vakációt; Kisfaludy Sándor — élete egyébként «filmoperetthe kívánczik» — «talán» az egyetlen jobb költőink közül, akinek sikere volt a nőknél. Amit Bajza ír, abban van valami *steril*, a természetlen ember kesernyessége, «ami a kritikai működés egyik legfőbb rugója.» A termékeny félhomályban «a mondák, legendák, vallások és idegbetegségek születnek,» s a német Sturm und Drang költői «általában megőrültek, kivéve, akik nem.» Szabolcska «bicskahiányt kifogásolt a salzburgi csapszékben.» Ez a kis virágcsokor Szerb Antalnak egyik állítását fényesen igazolja: «az olvasó... sok mindent másképp fog találni, mint ahogy az iskolában tanulta.» Ezeket csakugyan nem tanította «fáradt és fárasztó tanárak rutinmunkája», ilyenek valóban nem szokott magyar tanár «kulturális lojalításra» (*sic!*) nevelni. De ez a virágcsokor cáfol is: mert módszertanában azt hirdeti, hogy «az újabb irodalomtörténetiről elsőül nem az író érdekl, hanem maga az irodalom.» (Bizonyára ezért hangoztatja azt is, hogy a reformátorok élettörténete és személyisége hasonlíthatatlanul érdekesebb volt, mint irodalmi hagyatékuk!) A virágcsokrot azonban — amelyet a II. kötetből is alaposan megszerezhetnénk — pompásan egészíti ki a tévedések hemzsege sora. Csak két példát idézek megbízhatóságára. «Kazinczy nőiesen finom, törekeny jelenség volt — az *idősebb* Batsányi nyers és temperamentumos volt.» (Batsányi tudvalevőleg négy évvel fiatalabb volt Kazinczynál.) Még riktóbb kép, hogy a lefejezett Listi László «emléke egy akasztófa ormáról búsul be a magyar irodalom történetébe.» Ime Eötvös József báró «Pas de Calais»-jához néhány «pozitívista adalék.» (Szerb Antal egyébként a megvetett tárgy történet elől sem tér ki, ha «újat» akar mondani: I. Arany és Kemény, II. 28. l.) Szaporítsuk még a «lótuszevő kor», a happy ending (I. k.), utóbb happy end (II. k.) és Petőfi «szerelemtana» mulatságos «műkifejezéseivel», Kazinczyval, mint (egy más írótól tanulta) az «irodalom telefonközpontjával», a reformáció terjedésének naívan primitív képével I. (57. l.), avval a «nagyserű észrevétellel, hogy a «masamód-lánykák már nem is olyan ártatlanok és időnkint besurrannak a költők albéreleti szobáskájába,» s akkor elérkezünk az új «*eidos entelechiájáig*», «ahogy a görög filozófus mondta volna.» (Az előszó szerint e munka «felnőtteknek» készült.)

Hogyan jutott Szerb Antal ide?

Vezette őt mindeneelőtt a maga igazi célkitűzése: megmutatni, hogy minden másképpen volt, mint ahogyan a köztudat gondolja. Ezért «egységes szempontot» keres a magyarság és európaiság «szintézisében». Az össze-

hasonlító és evvel nemzeti szempontból kirekesztő módszer helyett — amely a jellemző magyar élvonalakat domborítja ki és csak megmutatja, honnan származott bele és milyen árnyalatokat teremtett az európai műveltség — azt keresi, hogy Magyarország miben hasonlít Európához. Eszme- és stílustörténet — együttesen szellemtörténet mellé — állítja az irodalomszociológiát. Vajmi kevés van benne az előbbiből. «Sok a platonizmus Balassa költészetében. De a hiba *talán* éppen az, hogy még mindig nem elég.» Kár. — A magányosságnak és a halálnak költészete a német irodalomtörténet divatos területei. «A magyar költészetben a két legnagyobb költő, Vörösmarty és Ady volt leginkább a halál rokona.» Szép. — Vas Gereben a «szellemtörténeti előzménye Jókainak.» Hamis. Épen a magyar szellem fejlődéstörténete az, ami logikusan hiányzik Szerb Antal munkájából.

Irodalomszociológiájában természetesen arra volnánk leginkább kíváncsiak, hogy mikor, hogyan fejezi ki irodalmunk akár az európai, akár a magyar kollektívizmust, mikor diadalmaskodik az egyén feltörő «autonóm» tehetsége. (Nagyon érdekes kérdés pl. a «schizoid» Keménynél). Erről is esik szó, helyenkint. A humanizmus «végső ideálja az autonóm ember, akinek nincs többé szüksége transzcendens *kiegészítésre*,» mondja egy helyütt. Nagyon jó az is, amit a magyar *úr* fogalmának szerepéről irodalmunkban folytatólagosan előad. Osztály- és politikai öntudatról gyakran beszél. Sok apodiktikus kijelentése közül ide tartozik az is, hogy «a XVIII. század a magyar szellem történetének *rejtélyes* fejezete.» De hát munkájának nem ez a gerince, ez csak fonal, amellyel néhol átszövi az irodalom életét. Az irodalom szerinte társadalmi jelenség (holott csak az *is*) s ezért az irodalom élettörténetén kívül a közönség történetét is vizsgálni kell. Ezt megtette Thienemann, de megint csak hézagosan teszi meg Szerb Antal. Hogy többek között a Felvilágosodás (ennek a szónak és Felújulás változatának kijár a nagybetű) hogyan kezdi megteremteni az olvasóközönséget, arról homályos a képe. Vas Gereben pl. már kiemelte (*Nagy idők, nagy emberek*), hogy a két Kisfaludy hogyan szeretteti meg a közönséggel az olvasást: Szerb Antal azonban nem szereti a két Kisfaludyt, és így történik, hogy Kisfaludy Károly vígjátékait meg sem említi. Jobban jártak Szigligeti tragédiái, mert azok legalább, — írójukkal együtt! — *egy mondatot* kaptak; a fele így hangzik: «ez a spanyol termékenységű író főképp a vizenyős, postromantikus drámákat művelte.»

De *talán* (Szerb Antal nagyon sokszor használja ezt a szót) az irodalom társadalmi jellemét nem is ilyen szempontból akarta megvalósítani, hanem az újdonsült felosztásban: egyházi, főúri, nemesi, (nemesi-népi, polgárosodó-nemesi) és polgári irodalom. Eddig úgy gondoltuk, hogy a középkorban egyházi és udvari irodalom kezdődött, s a kettő között az írók személye miatt és a vallásos tárgy által volt valami kapcsolat. Mindakettő egyezett abban is, hogy európai kultúra volt. Alattuk élt egy öntudatlan, népi, «irodalom alatti» réteg, amely a faji sajátságoknak, szintén öntudatlanul, hordozója és átöröklője volt. Az irodalom lassú elvilágiasodása, a Horváth János megmutatta kölcsönös átszüremlés állandó folyamatával, a felvilágosodáskor befejeződik; ugyanekkor, párhuzamosan a nyelvi, majd nemzeti öntudatosodással s magának az irodalomnak tudatosodásával (Négyesy) a népi irodalomnak feltörekvése is mindinkább diadalra jut. Most Szerb

Antal ezt a fejlődést új dobozokba rakja s a főúri költészetben nem látja még kevéske udvari költészetünk nagyját, ellenben Petőfit a nemesi irodalomba kell skatulyáznia, mint ahogyan Gyöngyösi (magyarázattal) és Mikes is a főurak közé keveredik. A lényeges azonban az, hogy az új skatulyázásnak van-e az irodalom szempontjából valami komoly jelentősége, másképp látunk-e és tudunk-e valamit az irodalomról? Erre *Szerb munkája után*. sajnos nemmel kell felelnünk. Még csak keretnek sem tetszetős, mert megújra retrospektív módszerrel kell dolgoznia.

De ide vezette Szerb Antalt az az ellentmondás is, hogy az irodalom életét akarja írni, nem írói arcképeket próbál festeni. S íme, amikor csak módja van rá, egészen divatos írói arcképeket fest. Divatos ízlésre vallanak ezek az arcképek avval, hogy modelljüknek legtöbbször csak egy-két vonását adják, mégpedig nem a legjellemzőbbet, hanem a Szerb Antalnak legérdekesebbet (amely másutt még nincs meg) s azt mindig a legkirívóbban. Egy kép, egy hasonlat kedvéért elejti a lényegét s mint Heine, egy nem mindig ízléses, nem is mindig szellemes ötlet kedvéért bánt is. (Beöthyről II. 137—138. l. stb.)

Idézték Szerb Antalt szellemtörténeti szempontjai is. *Egy szemüvegen és csak ezen a szemüvegen át nézve* (az irodalomszociológiát sem választhatván külön a szellemtörténettől) nem lehet helyes eredményekre jutni. Szellemtörténet és irodalomtörténet nem *egy* fogalom és pusztán praeromantikával époly kevésbé lehet az irodalom nagy egyéniségeit megérteni és megmagyarázni, mint ahogyan az eltanult «finitizmus» szó is inkább homályba burkolja, mint kivési a lényegét. Szellemtörténeti szempontjából Szerb Antal nem látja meg irodalmunk fejlődésének egészét, mert vélt egysége üres elgondolás, a részletek pedig hamisak.

Végül leginkább ide vezette Szerb Antalt a pályázat okozta elfogultsága, amely sokféleképpen szólal meg. Elfogult az irodalomtörténet eddigi eredményeivel szemben. Mulatságos (bár nem ő az egyedüli), ahogyan struccpolitikát űzve, jegyzeteiben tudatosan kerüli a hivatkozást mindenkire, aki nem szellemtörténeti vizeken vitorlázik, s csak néha kényszerűségből említi meg egy-egy könyvét, ha nincs más. Csak néha: mert ha lehet, azt is elhagyja. Ez, ismétlem, csak komolytalanság. Ennél nagyobb baj egy másik elfogultsága. Nem Pázmány «grobianizmusára» célok, hanem két másik jellemző mondatát írom ide: «Nem véletlen, hogy kálvinista magyar volt az, aki a magyar végzet és amor fati énekesé lett.» «A katolikus Vörösmarty nagyszabású koncepciói a szabadakaratton alapulnak, azért nem hatnak oly gyökeresen magyarnak, mint Arany felépítése.» Krúdy Gyula pedig szellemtörténeti szempontból fontosabb, mint Prohászka. De ennél is nagyobb baj, hogy magukkal az írókkal szemben elfogult. Részint tetszése szerint, részint a szerint válogat köztük, hogy mennyire illenek bele elgondolásába. Kisfaludy Károly, Jósika, Tompa, Szigligeti, Csiky rosszul járnak, s Vajda Jánosnak több hely jut, mint Mikszáthnak. A Nyugatosokra vagy Kassákra nem térek már ki. Csak természetes, hogy az «igazságtalanságokat» teszi jóvá, mikor Adyt úgy kezdi, hogy «Ő volt az, akiben teljes lett az idő.» Úgy látszik, evvel a mondattal tette jóvá az «igazságtalanságokat.» Megnyugtatom, hogy Ady jelentőségének kérdésében szélmalomharcot vív. De hogy az ilyen «igazság» ezután sem állja meg helyét, az nyilvánvaló.

Egész «irodalm szemlélete» téves és könnyelmű, mondanivalóinak megfogalmazása pedig éppen olyan frivol, mint a bírálóink elején idézett sok állítása. Még ha elfogadható is a véleménye, akkor is ilyenféle köntösbe öltözteti: «A legendák és példák az áhítat felkeltése mellett világi célokat is szolgáltak; szenzációs történetek is voltak *együttal* unatkozó apácák számára és meg volt (*sic!*) bennük minden szenzációs irodalom két alapmotívuma, a mártírtörténetekben a gyilkosság és a szűzi aszkéták historiájában a szerelmi érdekesség.» Fogalmazásának méltó párja a stílusa is. Előbbi homályra törekvése helyett most rövidebb és világosabb mondatokat próbál írni. De megtartotta a sok idegen műszóval való játékot és zavaros vagy rossz szórendjén, mondatszerkesztésén, németességein csak a sajtóhibák tesznek túl.

Szerb Antal irodalomtörténete csak azért nem veszedelmes az irodalmi köztudatra, mert komolytalan munka.

GÁLÓS REZSŐ.

Arany János emlékkönyv. II. kötet. Arany széptani jegyzetei a költő halála félszázados évfordulója alkalmából. Bevezetéssel ellátta *Pap Károly*. Budapest, M. T. Akadémia. 1934. 8-r. 67 l.

Az Akadémia fenti címmel megjelent becses kis kiadványából 25 lapot tesz ki a bevezetés és 42 lap a tulajdonképeni szövegkiadás. Szorosabb értelemben vett esztétikai fogalmakkal csak a szöveg 29—42. lapjain találkozunk. A többi voltaképen a poétika szűkszavú, de rendszeres kifejtése. Ez is behatóbban inkább csak az epikai és némileg a lírai műfajokkal foglalkozik, míg a drámai műveknek csak mintegy 5—6 lapot szentel.

Mint a költészetben, a tudományos gondolkodás körében is, Aranyt a szigorú rendszeresség, a konstruktív erő jellemezte. Ez érvényesül ezekben a *Jegyzetekben* is. A tartalom és alak teljes egysége az ő esztétikai kiinduló elve; egyszersmind a két fogalomnak a megkülönböztetése és egymás melletti érvényesülése. Ez a szép fajainak a felsorolásánál és jellemzésénél a továbbfejlesztésnek a motívuma. Az örök probléma, amely különösen Arany korában és nálunk Gregussnál is annyira az érdeklődés középpontjában állott, a szép, jó és igaz fogalmainak egymáshoz való viszonya, szolgál fejtegetéseiben kiindulásul. A konstruktív szabatoság itt is jellemzi Aranyt, mind az esztétikai fogalmak meghatározásánál, mind a költői műfajok ismertetésében. Mivel tankönyv helyett a növendékek számára készült jegyzetekről van szó, mégpedig nagyon röviden és úgyszólván kivonatossan mintegy pro memoria, előadásmódja nem analitikus, mégkevésbé induktív természetű; úgyszólván meghatározásokban merül ki. Ellenben bőven ad utólagosan felhozott példákat, s ezek több ízben egészen eredetiek és sajátosan jellemzők Aranyra.

Az a gyöngéje ennek a közzétételnek is megvan, ami Arany hasonlóképen az iskola számára készült irodalomtörténetiének is, hogy nem történhetett Arany eredeti kézírása alapján. A kiadó azonban a lehetőség szerint a leg gondosabban utána járt a szöveg viszonylagos hűségének s alapul vett szövegét összevetette a fennmaradt változatokkal. Így érvényesítette mindazt a lelkiismeretességet és szakszerűséget, amelyet alkalmazni lehetett. Ugyanez a kimerítő gondosság jellemzi a terjedelmes bevezetést is. Nemcsak feltehető forrásaival veti össze Arany esztétikai hitvallását, hanem, mintegy a kérdés

kitágításával, a kor tudományos esztétikai felfogását és a divatos nézeteket és problémákat is figyelemre méltatja s rámutat a német gondolkozókra, akiktől hatást kölcsönöztek. Greguss Ágostot különösebben részletezi, bár ez azzal a veszéllyel jár, hogy a két Greguss-féle rendszeres munka eltéréseit, az elsóban a hármas, másodikban a kettős polaritás érvényesülését nem tartja nyilván s a kölcsönzésekre is csak hézagosan terjeszkedik ki. Ily futó ismertetésben mindez nem is lett volna lehetséges. Azért jobb lett volna talán egészen mellőzni. Az pedig nyilván csak elírás, hogy Jánosi kéziratos töredékeiben szöveg Greguss Ágostról is, mert ez becses töredékben csak atyjának, Mihálynak méltatásával találkozunk. Az irodalmi anyag igen gazdag felsorolásából tévedésből kimaradt épen a debreceni Tisza I. társaság kiadványai sorából a II. kötet 3. füzeté; végül Várdai és Gálos tanulmányi anyagát is be lehetett volna dolgozni.

Az Akadémia és a nagyérdemű kiadó kegyeletes dolgot cselekedtek a *Jegyzetek* közrebocsátásával, amelyek főleg a múlt század derekának az iskolai munkájába engednek mély betekintést olyan kiváló szellem kalauzolásával, mint Arany. Arany esztétikai hitvallásáról azonban újabb adatokat nem igen nyújtanak. Ennek forrásai továbbra is kisebb prózái, bírálati, néhány költeménye — és általában költészete — valamint levelezése maradnak. Új mégis, amire felhívjuk a figyelmet, a kristálytisza rendszerezés.

MITROVICS GYULA.

Váth János: *Magyar katolikus szépirodalom*. 2. kid. Kalocsa, Árpád rt. 1933. 8-r. 112 l.

A katolicizmus ihlető ereje régibb irodalmunkban vitán felül álló tény. Elég, ha kódexirodalmunkra, Zrínyi Miklóstra, a XVIII. század szerzetes-íróira utalunk. A felvilágosodás térhódításával azután a vallási gondolat mindinkább háttérbe szorult, s nagyon is kétséges, hogy újabb irodalmunkban a vallási szempont rendszerező elv lehet-e. Szellemtörténeti irányú összefoglalások ugyan ismételtelen felvetik a felekezeti hovátartozás kérdését, de nem sok sikerrel — alig juthatunk más eredményre, mint hogy kisebb körre terjedő és rövidesen zátonyra futott kísérleteken kívül egyetlen vallás sem vált magyar irodalmi célkitűzéssé. Nálunk olyan értelmű katolikus szépirodalomról, mint pl. Franciaországban, beszélni egyáltalában nem lehet.

Más kérdés, hogy egyes írók alkotását mennyiben befolyásolta katolikus voltak vagy származásuk. A szigorúan tudományos kutatás itt még eredménnyel kecsegtet, de az ilyen irányú vizsgálódások megindulásának első feltétele az elméleti alapvetés. A felekezeti hovátartozással is úgy vagyunk, mint több más szellemtörténeti szemponttal: tudományos alkalmazásának módja, határa és értéke még körvonalozva sincs. Tisztázásra szorul mindjárt a katolicizmus mint irodalomtudományi kategória. Világos ugyanis, hogy az anyakönyv adata szerinti vallás fogalma lényegesen különbözik az esztétikai és irodalmi irányú megállapítások számára figyelembe vehető vallás fogalmával.

Az elvi és elméleti állásfoglalás hiányának súlyos következményét épen Váth János könyve példázza. Minden kritikai megkülönböztetés nélkül sorakoztatja fel munkájában azokat a szépírókat, akik csak valaha is

katolikusok voltak vagy azzá lettek, tekintet nélkül arra, hogy műveiknek akár célkitűzésében, akár eszményiségében vagy hangjában találunk-e katolikus vallásos elemet. Ezért Váth munkája csak szorgalmas anyaggyűjtés, de nem tanulmány; első tájékozódásul használható névjegyzék — kellő kiegészítéssel. A névsor ugyanis nem teljes: ha megemlíti Pesti Mizser Gábort és Balassa Bálintot, akkor nem lett volna szabad megfeledkeznie Bessenyei Györgyről sem. Viszont Csató Pál, Nagy Ignác, Vajda János egyáltalán nem szerepel Váth könyvében.

De van Váth munkájának egyéb fogyatkozása is. Az egyes írókról adott rövid jellemzések épen nem találók. Dagályos stílusú megállapításai még mint műkedvelő-kritikák sem tarthatnak komolyabb érdeklődésre számot.

SOLT ANDOR.

Hegedüs Izidor dr.: Binder Jenő (1856—1933) Bpest, nyomtatva a pesti V. ker. reál Értéktörvényéből, 1934. 8-r. 11 l.

Az elmúlt évben elhunyt kiváló tudós, Binder Jenőnek emlékezetét öröklő meg ez a kis dolgozat. A kartársi kegyelet és a baráti szeretet keltette életre, s ez megérzik hőse *emberi* képének meleg színein. A *tudósról*, az irodalomtörténet és a folklór nagyérdemű munkásáról, tudományos alapossággal ír a szerző: megbízhatóan jellemzi munkásságának irányait és találóan eredményeinek jelentőségét. A dolgozathoz bizonyos mélabús hang csendül ki, az a fájdalmas megállapítás, hogy Binder Jenő nem érte el azt a megbecsülést, amelyre számot tarthatott volna — még Akadémiánk sem tüntette ki tagságával. Való, sok szakembernek, s épen az Irodalomtörténeti Közleményekhez közelállóknak okozott ez fájdalmas érzést.¹ De a mellőzésekért részben maga Binder is felelős, az ő túlságos szerénysége és bizalmatlansága, mind másokkal, mind magával szemben.

SZABÓ DÁVID.

Schreiber Erzsébet: Zola és a magyar irodalom. Pécs (készült a Francia Intézetben), 1934. 8-r. 89 l.

Jól választott tárgy, az irodalom gondos tanulmányozása, világos, értelmes előadás: ezek az érdemek Schreiber Erzsébet doktori értekezését kiemelik az átlagmunkák sorából. Zola hatása elbeszélő prózáinkra már számtalanszor szóba került, de mindig egy-egy magyar íróval kapcsolatban vagy nagy általánosságban — elérkezett az ideje összegyűjteni a francia írótól a magyar irodalomba kisugárzó hatásokat. Ezt a szükséges feladatot végezte el a szerző. Nem módszertelenül és nem is siker nélkül. Talán túlságosan «módszeresen» is. Számbavett jóformán minden megállapítást, amely valamely magyar íróval kapcsolatba tett Zolával — ez becsületes dolog, hasznos is, csak egy kissé formálanná, iskolássá teszi a dolgozatot. Az

¹ Hegedüs Izidor említi, hogy egy ízben ajánlották az Akadémiába, s hozzászólta: «Persze nem választották meg.» A «persze» szóban rejlő akaratlan vádat vissza kell utasítanunk, s hozzá kell tennünk azt is, hogy nem engedte magát újra ajánlítani.

Szerk.

idézett megállapításokat rendszerint nem kíséri kritikával s ha ad kritikát az sem mindig megbízható; nem békíti össze a szétágazó ítéleteket; nem tudja vagy nem meri elkülöníteni Zolának közvetlen hatását a naturalizmus hatásától — mindegy, amit ad az szolid munka és nem pusztá összeállítás: az eddig kimutatott kapcsolatokat megtetézi újakkal, s megbízható képet ad a magyar irodalomnak a naturalizmustól megtermékenyült vidékéről.

SZABÓ DÁVID.

Dormuth Árpád: A Vörösmarty-család multja. Székesfehérvár, Székesfehérvári Szemle kiad., 1934. 8-r. 27 l.

A dolgozat két félre válik. A második kevésbé jelentős: az eddigi adatok alapján bemutatja azokat a szájakat, amelyek Vörösmartyt Székesfehérvárhoz fűzték. Az első fele levéltári kutatások alapján, eddig jórészt nem ismert adatokból összeállítja a Vörösmarty-család nemzedékrendjét egyrészt visszafelé a költőtől a nemességszerző V. Jánosig (a nemesi levél kelte 1638. márc. 4.), másfelől a költőn kezdve a legújabb korig. Valóban gazdag és érdekes adattömeget szedett össze a család történetére vonatkozólag, sőt az adatok között vannak olyanok is, amelyeknek jelentősége tülemelkedik a genealogiai érdekességen — van rajtuk bizonyos irodalomtörténeti színezet. Kivált kettő méltó a kiemelésre. Az egyik az, hogy a költő szépapja, Gergely, a XVII. és XVIII. század fordulóján Székesfehérvár polgármestere, erős magyar érzésű ember és tisztviselő volt, a város német polgárságával szembeszálló magyarság feje — törhetetlen magyarsága okozta bukását is. A másik érdekes mozzanat, hogy a családban, s épen a költő ágában, erős volt a családi érzés: nagyanyjának végrendelete nemes egyszerűségében és közvetlenségében igen szépen szólaltatja meg az anyai érzést és meghatóan tanúskodik gyermekeinek iránta érzett tiszteletéről. A nagy költő értékes egyéniségének egyik-másik gyökérszála nyilván ezekig a derék elődökig nyúlik vissza.

CSÁSZÁR ELEMÉR.